

VÁLASZ CSIHÁK GYÖRGY ÍRÁSÁRA

RESPONSE TO GYÖRGY CSIHÁK'S WRITING

Honti László

az MTA rendes tagja, egyetemi tanár
hontilas@t-online.hu

„A kutatók többsége... nem szívesen vitatkozik. Sajnálja idejét és szellemi erőit egy-egy bizonytalan állítás cáfolására, mert a cáfolat több munkát kíván, mint amennyivel már valami önállót lehet alkotni.”
(*Hadrovics, 1969, 94.*)

Ez fokozottan igaz akkor, amikor nem bizonytalan állításokra, hanem tudománytalan ötletekre kell időt pazarolni.

A címben megnevezett úr értetlenkedését fejezi ki amiatt, hogy egy kb. hat évvel ezelőtti írásomban (Honti, 2015) foglalkoztam az általa is tárgyalt kérdésekre az általa szerkesztett kötetben adott válaszokkal. Az én hajdani dolgozatomban szereplő *tények* értelmezésével aligha lehet bárkinek is problémája, a *blöff* pontosabb mibenléte azonban az esetleges félreértések végett talán igényel némi magyarázatot: „Nagyhangú, üres v. félrevezető kijelentés” (*Magyar értelmező kéziszótár*, Pusztai, 2003, 137.).

A következőkben nem kívánok kitérni a Csihák felsorolta személyek sokaságára (tudományos kérdésekben ugyanis nem népszavazáson foglalunk állást), csak a magam szakmai ismeretei alapján írok arról, jogosan szoltam-e egyet nem értő módon a Csihák György szerkesztette, 2002-ben megjelent mű tartalmáról. Az általa szerkesztett kötet némely más szerzőinek munkáiról is kritikusan írtam a korábban megjelent könyveimben (például Honti, 2012), ezért itt felesleges lenne az ott előadottakat megismételnem.¹

Mivel Csihák fenti írásában arról igyekszik meggyőzni engem és más olvasót is, hogy teljesen rendjén való a 2002-ben megjelent kötet szerzőinek nézetrendszere, a kötetben szereplő némely állításokat szembesítem a tényekkel, amelyekhez tudományos kutatóként mindig is ragaszkodtam, igyekezve a tévedéseket elkerülni. Csihák néhány pontosan idézendő kijelentését teszem nagyon röviden vizsgálat tárgyává.

¹ Meg kell jegyezmem, hogy a Csihák, 2002a talán nem minden szerzőjéről nyilatkoztam kritikusan; köztük egy, a nemrég elhunyt Fodor István régész kitűnő mestere volt a szakmájának.

(1) „Nyelvünk ragozó (agglutináló), így nyelvünk rokona minden ragozó nyelv: például az ún. finnugor, a török-tatár, az egyes észak-, közép- és dél-amerikai indián, az avar, a hun, a szkíta, az etruszk, a pelazg, az ibér, a régi egyiptomi, a szumér” (Csihák, 2002b, 55.). Hát ez bizony igencsak csinos együttes! Az én ismereteim szerint azonban a ragozó vagy agglutináló nyelv fogalma az ún. tipológiai rokonság kategóriájába tartozik, az ebbe a körbe sorolható nyelvek nem feltétlenül rokonai („testvérei” stb.) egymásnak, de azonos típust képviselnek. A genetikai rokonság viszont azt jelenti, hogy közös forrásból származnak bizonyos nyelvek, ennek legnyilvánvalóbb bizonyítéka, és talán még a tudatlan nyelvhasználatok számára is felfogható, hogy például az olasz, a francia, a spanyol stb. egy családnak a tagjai, lévén a latin leszármazottai. Tehát anyanyelvünk egészen másféle rokonságban van például a törökkel, mint például a finnel.

(2) „Nyelvrokonunk és embertani rokonunk korunk egyik legsikeresebb népe[,] a japán is” (Csihák, 2002b, 55.). „Minden népet külső testi megjelenése, valamint szellemi és tárgyi műveltsége határoz meg” (Csihák, 2002c, 70.). – Genetikai nyelvrokonságról az én ismereteim szerint nem lehet szó a magyar és a japán esetében, embertanilag nyilván rokonaink a japánok éppen úgy, mint például az eszkimók és a busmanok, lévén minden ember ugyanannak a fajnak a képviselője. Nem lehetek biztos abban, hogy Csihák látott már japán embert, annak „külső testi megjelenése” ugyanis eléggé különbözik az európaiétól, így a magyarétól is; a hozzám eljutott nyilvánvalóan nem szakszerű és nem tudományos információk alapján úgy tűnik, hogy komoly különbségek vannak az európai és a japán mentalitás és kultúra között is.

(3) „Honfoglalóink, de inkább hon-visszafoglalóink azzal a tudattal jöttek a Kárpát-medencébe, hogy őseik földjére térnek vissza” (Csihák, 2002b, 56.). Vagyis: „Nem jöttünk mi sehonnan sem!” (lásd Honti, 2012, 150–151.). Ennek lelkes támogatója az a két székesfehérvári működésű személy, Cser Ferenc és Darai Lajos, akik Csihák fenti írása szerint érdemdús szakemberek (vajon a nyelvtudomány vagy az őstörténet-kutatás terén?), és így nyilatkoztak: „Mi itt születtünk, itt hoztunk létre kultúrát, itt alakult ki a nyelvünk és az innen a sztyeppeiek hatására nyugatra, északra és délre elvándorlók vitték az alapnyelvet, amelyet a hódítókkal ötvöztek és így jött létre Európa számos nyelve” (Cser–Darai, 2010, 85., vö. még Cser–Darai, 2007, 108.). – Sapiienti sat. . .

(4) „Ezer táján egy népnek volt Európában saját betűírása: a magyarnak, az ún. székely-magyar rovásírás, amely tökéletesebben adja vissza a magyar nyelv hangzóállományát, mind [sic!, H. L.] a latinbetűs írás” (Csihák, 2002b, 57., vö. még Csihák, 2002c, 72.). Ehhez két apró megjegyzés kívánkozik: (a) az újlatin nyelvű

népeknek megvolt és megvan a saját írásuk, amelyet elődeik, a latin nyelvű rómaiak alakítottak ki más népektől átvett „nyersanyag” alapján, továbbá a germánoknak és a szávoknak is volt saját írásrendszerük, a rúnairás, illetve a glagolita írás (a cirill írás később jött létre); (b) alig hiszem, hogy a rovásírás „tökéletesebben adja vissza a magyar nyelv hangzóállományát”, egyes hangokra ugyanis egy-nél több karakter is van, míg a rövid és a hosszú magánhangzók jobbára azonos karakterekkel jelöltetnek benne, például † = i, í és ∅ = o, ó.

(5) „A mi zenei anyanyelvünk sajátos ötfokúságának párhuzamai viszont ma már csak Belső-Ázsiában találhatók” (Csihák, 2002b, 57). – Vikár László erről viszont így tájékoztatott: „ami a volgai török és finnugor népek mai szájhagyományában a magyar népzenevel rokon, az többnyire a török népek kultúrájára jellemző” (Vikár, 1977, 294., vö. még Vikár, 1988). Vagy Csihák tájékozatlan az általa említett kérdésben, vagy az én földrajzi ismereteimmel van baj, én ugyanis úgy tudom, hogy a Volga és a Káma nem Belső-Ázsiában van...

(6) „Szellemi és tárgyi műveltségünkkel való kapcsolódásunk a többi néphez, kultúrához nem mindenben követi se vérszerinti [sic!, H. L.], se nyelvi kapcsolatainkat. Ezek a kapcsolatok elsősorban az ókori kelethez és a mai Belső-Ázsiához kötnek bennünket” (Csihák, 2002b, 55). „Ha Európa az Uráltól a brit szigetekig terjed, akkor emberemlékezet óta Európában vagyunk, jelenleg pontosan a közepén. Rokonaink, elődeink, őseink és a hozzájuk tartozó népcsoportok természetesen élhettek, vagy élhetnek ma a világ bármely pontján” (Csihák, 2002b, 57). – Csihák talán kiséghetett volna minket azzal, szerinte hol és mikor kerültünk kapcsolatba az ókori keleti és a Belső-Ázsiában honos kultúrákkal és azok hordozóival, vagyis az ottani népekkel...

(7) „A tudomány tipikusan olyan dolog, amelyet csak alulról fölfelé lehet építeni. Megtévesztő lehet az a tény, hogy gyakran megfigyelhető a tudományos életben ennek a fordítottja: először valamiféle elmélet születik és ezt követi az adatok kiválogatása aszerint, hogy alátámasztják-e az elméletet, vagy a kutatást csak abba az irányba viszik, ahonnan az elméletet alátámasztó adatot remélik. Ha az adat nem támasztja alá az elméletet, akkor igyekeznek az adatot agyonhallgatni, megsemmisíteni, az adat ismerőjét nevetségessé tenni, esetleg szintén eltüntetni, mondjuk csak az adott szakmából. Aki a tudományban így viselkedik, azt nevezhetjük álmodozónak, dilettánsnak. Ebből a szempontból tárgyitalan az illető neve, tudományos vagy máségyéb [sic!, H. L.] rangja, foglalkozása” (Csihák, 2002c, 67.). – Ezzel kapcsolatban egy kemény kérdés fogalmazódott meg bennem: vajon nem az idézett szerző által is képviselt és propagált tudományosságra illenek az idézetben foglaltak?

(8) „Meg kell jegyezzük, ez a szó, hogy »magyar« – eddigi ismereteink szerint – írásban először a Kr. u. 14-ik századból adatható. Ebből értelemszerűen adódik, hogy ezt megelőző időben magyart emlegetni vagy fordítási hiba, vagy pongyolaság. Helyesebb az eleink, őseink, rokonaink kifejezés” (Csihák, 2002c, 70–71.). – Csihák eddigi ismeretei komoly renoválásra szorulnak, egyelőre talán az is elég, ha megnézi a TESz (2: 816) és az EWUng (2: 923) *magyar* szócikkét; nem írom ide az ott található adatokat avégett, hogy Csihák tudományos műben személyesen ellenőrizze saját állításának hitelességét.

(9) „Közel negyvenezer ember tudományosan végzett mérése, embertani adatainak feldolgozása és közreadása révén tudjuk, hogy a magyarság több mint fele ma a törökös típusokkal kapcsolatba hozható embertani formát mutatja... Az embertan ezen adatainak hitelességét erősíti az a tény, hogy a társadalomtudományok – tehát a szellemi és a tárgyi műveltségünk – adatai, szinte kivétel nélkül megerősítik néprokonságunk ezen főirányát. A rokonság tudata így élt a magyarság tudatában egészen a múlt század elejéig, mikoris a szkita (szittyia) őstől származtatott magyarság rokonainak tartotta az avarokat és a hunokat – valamennyien a turkok családjába tartoznak” (Csihák, 2002c, 71.). – Be kell vallanom, én eddig nem szereztem tudomást a magyarság törökös típusának ilyen nagy mértékéről, Csihák informáltsága tehát ezen a téren is mintha fölülmúlná az én ismereteimet... Annak viszonylag bő szakirodalma van, hogy az avarok és a hunok nyelvéről csak igen bizonytalan feltevések vannak (erről lásd például Honti, 2012 passim).

(10) „A nyelvészet–tudomány, valóságos eredményeit tiszteletben kell tartani, az őstörténetkutatására [sic!, H. L.] alkalmas tudományos módszertant dolgozott ki. A nyelvészek a nyelveket ragozó (aggliguláló) [???, H. L.] és hajlító (flektáló), valamint izoláló és inkorporáló fő csoportokba sorolják. A maguk tudományos rendjében kidolgozták a nyelvek genetikai, nyelvcsaládi leszármazási elvét, mely szerint a magyart az erősen ragozó nyelvek közé sorolják. Az összehasonlító nyelvtudomány eszközével meghatározták például a finnugor nyelvcsaládot, aminek két ágát vallják: a finnt és az ugorot” (Csihák, 2002c, 71.). – A nyelvcsaládokba való besorolás a rokonsági (genetikai) viszonyok alapján történik, a ragozó nyelv minősítés pedig tipológiai kategória. A finnugor nyelvcsalád két ága pedig helyesen: finn-permi és ugor.

(11) „A finnugor nyelvészet hatására(.) ma minden érdemleges, írott anyagban az áll, hogy a magyar finnugor nép, rokonaink a finnugorok. Ezt még kiegészítik azzal is, hogy az egyes finnugor nyelvek a hajdanvolt, egységes finnugor nyelvből származnak, ezt a nyelvet ezen népek ősei egy közös őshazában beszélték, ahol együtt éltek. Nyelvészeti módszereikkel igyekeznek ezt az őshazát megha-

tározni: az elmúlt ötven év szakirodalmában összesen kilenc helyre. A feltételezett finnugor ősnyelvnek eddig semmi írásos bizonyítéka nincs” (Csihák, 2002c, 71–72.). – Itt több dolgot is kellene kommentálnom, de csak kettőre szorítokozom. (a) A finnugor/uráli nyelvtudományi kutatások során többféle és változó szempontok szerint próbálták szakemberek meghatározni a hajdani őshaza területét. Az indogermán nyelvcsalád esetében hasonló mennyiségű és hasonló próbálkozásoknak lehetünk szemtanúi, lásd például Mallory, 1991, 144. (b) „A feltételezett finnugor ősnyelvnek eddig semmi írásos bizonyítéka nincs” – sőt: nem is lesz. Az ún. finnugor és/vagy uráli alapnyelv csak az ún. nyelvészeti rekonstrukcióval érhető el bizonyos fokig, de ugyanez vonatkozik számos más nyelvcsoporthoz és nyelvcsaládra is, például a germán és a szláv nyelvek csoportjára is.

(12) „A nyelvek genetikai, leszármazási elméletét a kutatók többsége mára elvetette – a finnugor nyelvészek nem... Magyarországon nincs széleskörű összehasonlító nyelvészet” (Csihák, 2002c, 72.). – Nehéz lenne ezekre lakonikusan válaszolni, legjobban csak viccnek tekinteni ezeket a kijelentéseket...

(13) Hóman Bálinttól olvasható egy hosszú idézet (Csihák, 2002c, 75.), de nem közli a forrást. A szerkesztőnek, ha érti a munkáját, ilyen nem szabad eltűrnie, miként ismernie kell a helyesírási szabályokat is, tehát például a „tízszekerakkora” (i. m. 75.) szarvashiba; rejtélyes továbbá, miért szabdalt föl egyes nem sorvégi szavakat kötőjelekkel, például mond-juk (i. m. 73), művelt-ségével (i. m. 74), honfoglalók (i. m. 75).

Úgy vélem, felesleges volna megfogalmaznom a tanulságokat, megteheti ezt az olvasó könnyűszerrel!

IRODALOM

- Cser F. – Darai L. (2007): *Az újkőkori forradalom népe*. Budapest: Frig Kiadó
- Cser F. – Darai L. (2010): *Kárpát-medencei magyar ősiség*. (Kisenciklopédia 12) Budapest: HUN-idea, http://www.magtud.in.org/Cser_Darai_Karpat-medencei_magyar_osiseg.pdf
- Csihák Gy. (szerk.) (2002a): *Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról*. Oktatási segédkönyv. Zürich–Budapest: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa, <http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf>
- Csihák Gy. (szerk.) (2002b): A magyar nemzet múltja. In: Csihák Gy.: *Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról*. Oktatási segédkönyv. Zürich–Budapest: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa, 55–66. <http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf>
- Csihák Gy. (2002c): A magyarok őstörténete. In: Csihák Gy.: *Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról*. Oktatási segédkönyv. Zürich–Budapest: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa, 67–77. <http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf>
- EWUng – Benkő L. (Hrsg.) (1995): *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*. Band II. Kor–Zs. Budapest: Akadémiai Kiadó

- Hadrovics L. (1969): Hozzászólás Moór Elemér „Péncz szavunk származása...” c. cikkéhez. *Nyelvtudományi Közlemények*, 71, 93–94. <http://www.nytud.hu/nyk/reg/071.pdf>
- Honti L. (2012): *Anyanyelvünk atyafiságáról és a nyelvrokonság ismérveiről. Tények és vágyak.* (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 143) Budapest: Tinta Könyvkiadó
- Honti L. (2015): Quo vadis, schola hungarica? Tények vagy blöffök képezik-e a tananyagot? *Magyar Tudomány*, 176, 2, 202–209. <http://www.matud.iif.hu/2015/02/11.htm#3>
- Mallory, J. P. (1991): *In Search of the Indo-Europeans. Language, Archeology and Myth.* London: Thames and Hudson, <https://bit.ly/3eUNqzD>
- Pusztai F. (főszerk.) (2003): *Magyar értelmező kéziszótár.* Második, átdolgozott kiadás. Budapest: Akadémiai Kiadó
- TESz 2. – Benkő L. (szerk.) (1970): *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára.* Második kötet. H-Ó. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Vikár L. (1977): A magyar népzene volgai török és finnugor kapcsolatai. In: Bartha A. – Czeglédy K. – Róna-Tas A. (szerk.): *Magyar őstörténeti tanulmányok.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 291–303.
- Vikár L. (1988): *A volga-kámai népek zenéje. Fejezetek a finnugor és török dalhagyományról.* Doktori értekezés tézisei. Budapest